

(ԳԱԽԱՌԻ ԿՐԹ. ՎԵՐԱՄՈՒՏԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Բայց ինչո՞ւ, ինչ կայ, պիտի գոչեն շատեր, որոնք այս երեւոյթին ճիշդ հանրուով տեսնելով վարժուած էին գաւառներուն մէջ — կրթական ոգեւորման իրաւանցումին ամենէն այժմեական շարժումիւն է սահմանադրական օտ՝ թերաւ կատարել ազատութիւնը, որով վարժարաններն սկսան բազմաթիւ անարգել եւ աշուղեն եղածները նոր ճոխացումներով ու բարձրացումներով օժտելու ջանքեր թափուեցան։ Ատոնց համար, ուսուցիչ՝ հարկ էր. այն փութովն համայնքներն, որոնք դպրոցն իր «լուրժ պէ՛տ» ըմբռնելու մեակադրական հասած էին, ասեմին գործին սկսան եւ ո՛ր մէջ միջոց խնայելով, փութեալն կազմել իրենց ուսուցչական խումբերը, իսկ մնացեալ մեծամասնութիւնը՝ որուն ընդունուը քիչ մը վարը պիտի չեղնայ՝ բերանաբաց հանդիսատես կերպ այս իրաւանցումներուն ու կրթա-մտաւոր սեմին վրայ, տեսու անակնկալ

մայապաշտոնի երկրպագողները, Ռուս-
ցիկ չկային, իսկը չէ՛ր առն, իրական առժ-
կը կրկնակի այս առին զվուստը երկու
պատահաններն են. Ա. — Կարծազպետնոցի
ընդ պակասը. — Առժան բուռնցիկ շախմա-
րեղու գրուծիւնը, Ասպիւրը՝ հին վերք
մըն է, որուն գրեթէ ամեն ոք դպցողացած է
իր նշգրալը, առանց սակայն բուժելու։
Կարծազպետնոց մը անհրաժեշտ է մեր
մէջ. արկալ հասկողացած է շատօրէն, բայց
գործնական նախաձեռնութիւնը չկայ՝ դեռ
Ման կըթնակն գործը անհունապէս տու-
ման է ասոր հերձնը։ «Պատրաստեալ»
նուագիւր չենք ունեցած մենք, ու մեր
դատարարութեան ամենափափուկ գոր-
ծը խողարկէ դարձած է «կարմիր»ական
տարգալեանը, գիւշարին ամ բարձրա-
գոյն նախակրթարաններէ ելած ընթացա-
ւարտներու կամ գոյնականներու ձեռքը,
որոնցմէ շատերուն իտակն եղած է, ո՛չ
թէ ասպարէզին փափկ, բարձրանալ,՝ հէ-
յայաշ ասպարէզին պատրաստուած չեն ար-
դէն, այլ՝ հոս ու հոն արժեքներ իրենց
պատանական խաղուկներու ու ձա՛ղու
ձախը մը գրպանելով շտկուի դէպքի ար-
տահանման, Ամերիկա մասնաւորապէս
Բացատրութիւններ են անոնք, ու խի՛ստ
զիչուր, որոնք ուսուցիչի բնածին ձերքն
որով ասպարէզն ընդգրկած են և այդ ձիր-
թեան ինքնադադարացումով ու փորձառու-
թեամբ փայլեցնելով՝ յարատեւ են ոչ-
տակար ըլլալ նոր սերունդին, կուրծք
տալով նիւթական ու բարդական բոլոր
ժուաբութեանը, Ներկուր պատճառ,
«աժան բուռնցիկութիւն»ը, փնտրելի յի՛ցն
է մեր կրթական գործին։ Ունեւզ երիւն
իսկնսիսի ետիլիսի, ասիկա ատ լաւ ըմ-
բոսած է մեր ժողովուրդը՝ իր ասորեակ
կենսական պէտքերու հայթայթման մէջ.
հասցեւորած է թէ խնայողութիւններ կան,
որոնք ամենաձեռն չափութիւններն իսկ
սակի ինտակար կ'ըլլան խնայողին։ Բայց
խնայելը բոլորովին կը տարբերի, երբ
պարզօրէն և ուսուցչութեան շուրջ կը
խնայուի։ Չի՛ր մեր մեծամասնութիւնը աս-
կալին իր կենսական, լու՛րջ պէտքը՝ եւ-
րոյն շարքին չէ՛ դասած դպրոցն ու դաւա-
թարախութիւնը, ժամանակին, Արեւելի
մէջ պարզած եմ թէ՛ ճնդրական մեծա-
մասնութիւնը՝ իր զաւակները դպրոց կը
գրեցէ, ո՛չ թէ հնար հոն պարզելու օգուտ-
նախաճախ, ասիկա զարգացէ անոր
տան մէջ առթեկը ասորուհներէն դերձ-
նալու, զայն երեւն հեղափոխու մրտ-
ալը։ Բայց թէ՛ «սոս ալ չի սովորի եղեր»
հոն, աս՝ աւելի՛ լաւ. հե՛մ գիտէր հե՛մ
քիլիտէր։ Եւ ա՛յա՛ ամեն ուսուցչութե-
անը։ Փնտռուածը՝ փակպղծ՝ ան է որ
կարծազպա, փայտը ձեռքը, օրն ի բուն
«սոս»՝ ազդողակը «սունէն հեռացուած»
գործ աղմկաբարներու։ Եւ այս գործին
համար, ո՛վ ըսես՝ կը լարմարի, բաւական
է որ (աժան)՝ թոշակով ըլլայ։ Ի՞նչ կամ
կատ ասորեցեցութիւններով, ա՛յս է մեր ժո-
ղովուրդի մեծամասնութեան կրթական ըմ-
բոսումը։ Եւ ասոր հետեւնորով, կրթական

սասարգելն ոգոգրւած է՝ զանազան արհեստներն և զորքին դասալիքը, թափթիւրքը մակաբայծներով, «առան, ուսումըներ» ամենքն ալ, որոնք սակայն չսատուղի՝ նստած են մեր նոր սերունդին, յայտնելով անոր թնալագիւն ժամերը, լըծնելով անոր մաքարաբլտ աննղուծիւնը, այս ու այն անհասուն անկիւններէ իրենց հետ բերած ախտաճէտ ըարգերու պատհաստեւումով։ Բայց որով հոգ. ո՞վ է հասկեցողը։ Լիակատար ուսումնասիրութիւնը՝ մեր կրթական ընդհ. անցեալին չուրջ, ընտադարան անկախ է ճշգրտութեամբ, թէ ինչ ցնցըր ուսումնական անտարբերութիւնը՝ հանգէ պիտարքի պարագայնուծութեանը։ Այս միեւնոյն ընթացքին հետեւանը ո՞վ է, նոյնպէս, որ բարդատալար գէթ՝ կարողութիւն միշտ խուսափուկ պաշտօնավարութեամբ, անուպի պէս անցանք են կրթական հորիզոնէ, ինչպէս յիշեցինք զԻրեւն։ Իսկ վերոյիշուալ փորձաթիւ բացառութիւնները, ուսուցչութեան համար ծնած և անոր նուիրուած, իրենց զօրքին զոհաբերելով կեանքին ամենէն թիւրտ ասորները, անհալարաբար ձուլուած, նոյնացած են անոր հետ, առանց երբեք համեմատական գնահատումի, որ նոր աշխարհ պիտի ներարկէ իրենց մէջ, քանակատար։ Եւ այս վիճակը պիտի տեսէ, մինչեւ որ մեր համայնքներն ու կրթական վարչութիւնները լլըծին ըմբռնեն թէ՛ զպարզ (սկսնական) պէտք մըն է հնչել պէտքին հաւաստի, և անողոր իրաւութեամբ մաքրին այն ճահիճները, որոնց զպարզ սնունդը կուտան դժուր — Վատում, վերջնալիս ջնջում Դաւան ուսուցչութեան) ու լիառատ գնահատում կարգին։ Վարդուն ամը շատ աւելի պիտի լլըլայ։ Միացեալը, որ վարձապետանոցի է՛ն էական պէտքին չէ անդադարաճ դեռ, ևս չէ զխռն թէ՛ ինչու, — երբ իր ճիշդիքը վարձապետանոցեան կողմէր քաշէ մեր միացողը ուսուցչիներն ալ, արժանաւոր գնահատումներով, ուսուցչի տնին իր ծայր աստիճանի պիտի հասնի։ Ի՞նչ պիտի ընեն, այն աստի, զպարզները։ Պարական ուսուցչիներով պիտի գողնը մեր ըրըր, ինչ որ անկարելի է զի՝ «Վարդի զիմ կայ» (•••) այս կողմերը. առնոք չեն լքըր իրենց համեմատական հանգստեւումութիւնը, ո՞րքան ալ ազգայնաբ. և անձնուէր ըլլան... երկրորդ՝ եթէ՛ զա՛ն ալ, գաւառական ըսանները շատ դժուար թէ գորհացնեն պղտական անսանձմները, և երկրորդ՝ եթէ գոհացողին իսկ, ո՞ր և է կերպով, շատ երկարայելի է, չլսենք անկարելի, իրենց փաշտողութիւնն ու արքայնաւորութիւնը՝ գաւառային յղմանկներու մէջ։ Նախորդ Միացեալ Բն. կրթ. տարեգործութիւնները զա՛տ զգործական փաստեր ունին, այս անգամեւտով։ Ինչ որ ծառօ՞ք Եպարէ ճիւ. Դուրգէնին Սօր, Արեւիթի Երբեմնի խիչեալ Արեւոր, հաղիւ մէկ տարի կըցաւ կենալ վարին, գաւառի ամենէն զարգացող անսանձայնութիւն մէկը, Սնանաւորանքի նմալ

բարձր հաստատութեան մը մէջ, ու նոյն-
քան բարձր վարձատրութեամբ հանդերձ
Հետաւարար, գաւառացիք նորէն ի՞նչ
իր ձեռքով պիտի իրենք իր ձեռքին փուշը
ի՛նքն իր իւղովը պիտի տակդէր զարձ-
կար: Եւ ապիկապ կարենա՞յր համար
այսօրէն ի՞նչի՞ր՝ նշեալու: «աժան ու-
սուցչութեան» աղետալի նախապայարտ-
ութիւնը, որուն տուժումները կրած է երկա-
տարիներէ ի վեր: Խլրառող, իրար անց-
նող, վարձարանները ճոխացող գաւա-
ռացի փղբամանութենէն օրինակ թող
ստնէ թմբա՞ծ յեծատասնութիւն: Ար-
թընցնէ՞ց զայն, ի՞նչպի՞ստ արթընցնէ՞ց
այլապէ՞ս՝ իր զարթօնքն ածօգուտ զըզ-
ջումներով պտտի դառնանայ, վաղուա-
սովին հառե՞ալ:

ԼԵՒՈՆ ՍՐԱՊԵԱՆ

Թէ՛ն ինչ տպագորութիւն կ'ընէ մարդը,
 ինչ պատերազմական Առեանին ներկա-
 անալու հրաւերէր, միայն անհոգ կրնան
 զգալ որոշ պատահած է գէթ այդ առած մը
 իր արժի՛ն ունենալու իսկ այդ առածին
 ունեցողներն ալ հարկաւ կրնան իյլել թէ՛
 խառնաբաժակն Առեանները անասման
 օրհնութիւնն ունին կապելու և արժա-
 ւելու, բանտնուր և արքայիւր, գլխա-
 ղեղու կամ կախելու, ինչպէս ունին այդ
 իրենցոյն անասման իրաւասութիւնը բոլոր
 տպագորութիւնք ալ պատերազմական
 անասմանն ալ:

Սակայն նշմարաբեր է խոստովանել, որ յայտադրարթը թէ արշալիրն այ իմ պատերազմական Ստեփանը աշխարհաբար չափ մը համար կազմուած է, որչափ Ստեփանը զարթարեց՝ Ստեփանը որ մարքաբան իմն ի՞նչ կը գործէ, ի պատշաճանութեան համահաղորդութեան, և անկէ ընդդէմ դրա՞նք առեւ ըրբա՞ցան դատորն իմն որ օտար երկրները ու մէջ զինորական զորք ընդհարաբայ բռնակցներու և ռեակալութիւններու կողմ դարձործիք, հաստարիմ պարագայ եղած ու ժողովուրդն է իր իրաւունքները ճշմուն, ջախջախելու ասոր դարձործն ծառայած է ինչ օտմանեան բռնակը ծիլը հակապատերազմ, բարձր բռնեց արդարութեան և արաւաճութեան զրօյլ, խորտակեց բռնաորն ու բռնակարութիւնը, ասոր հիմերու վրայ դրաւ Սահմանադրութիւնը ու անոր ընձեռած բարեփոխները։ Այսպեան նորարական պայտան մը և պատակ մը ունենալով հանդերձ դարձաւ սոսկում և պատճառ մարդու այդ ժամանակի կանչուելու պարագան։ Աւելորդ թանկէ արդ ապարտութենէն զերծ չի ելնէր միայն, երբ իմացանք թէ Արեւելի թանկէ դառ սեղանած է անոր սեպակ 1. թիւն մը մը մեր օրած իմացաբար իմացաբար

ուսածին համար: Ել. օր, սեպտ. 17ին, զառ հրաւրին համաձայն թերթին Տէր սնօրէն Գարեգին էֆ. Պոյանեան և եւ իւրեւ խնդրոյն նրաթ եղող յօղուածին Տեղ՝ ներկայացանք Պատեհազմական Նազկին Ատոնեանին, որ լը քանի մէջ ի պէն նախապահութեան ներքեւ:

Սպարապետական պաշտոնատան հո-
րակալ չէ՛րք, Առեանին պատկանե-
րեկալի՞ր, բաղձող զինուորական դա-
տաւորներուն ազդու հրկրաբան, ր. ե.
տառապան թէ այս աստեանին իրաւա-
ստեթիւնը անկող ու. անտանձմուն է, կր-
նային իսկապ. սոսկայնին է անպակելե-
ն երկուքս, եթէ Օսմ, զինուորական մար-
նդին արդարաբար ոգւոյն վրայ մեր ու-
նեցած վտանգեթիւնն ու համարուժը հըս-
ջաւորքն է չարտապետի զմեզ:

Եւ արդարեւ մեր յոյն ու հուսա-
րի դերերն չկուսւն. բարձր աստեղծ
արդարասէր նախագահին միջոցով հար-
ցաքննեց զմեզ նշանակեալ խմբագրա-
կան յօշուածին համար, որուն վերնա-
գրին էր «Այլամին հոգեբանութիւնը զը-
րիտանեան նկատմամբ», և որ նկատուա-
նէր օտմ. տարբերներուն համեմարնու-
թեան հակառակ գրութիւն մը: Իսպ.
պաշտօնութիւնսը լսելով մեր առած բա-
ցատրութիւնները, արդարասիրութիւն
անպարտ արձակեց զմեզ, հայրաքար խը-
րատուեալ առյուծ և յորդորելով օտմ. ալ
լազան տարբերներուն համեմարնութիւնը
սէր ու միաբանութիւնը ամրապնդող «գ-
տնենհայ», այդ մաքով գրելի, այդ զգա-
սմամբ գործելի: Միջիտ պէյ յարեց ին-
չ հարկառուոր նմանելեր ի ընդունի ալ
այլ ամբաստանութիւններ ընդդ. որոն
եթէ ամենուն կարեւորութիւն տայ, հար-
կելլայ հարկառուորներ կախել տալ մա-
թ. օր, բայց իր գլխած շնորհիւ ու սուտը
այնպէս իր դատել: «Ի՛նչու, քաւ, ըստ-
ն, որ եւ լսե՛ք կամ իր գրեւն ձեզի, առա-
ճչմարտութիւնն ատուգելու մի հրատա-
րակե՛ք անմիջապէս, ժողովրդից համ-
րապետութեան զգալիք ամեն արարածն
զգուշանալ միշտ նստիրական պարզը հա-
մարեցե՛ք ձեզի, Չի ամենուս պարտն
օտմ. երկրին զորացման, բարգաւաճա-
ման ալլապան տարբերներուն օտմանեա-
լքօշին ու անուան ներքեւ. միացման
արհաստի կարելի եղած ամեն միջոցն
ըլլի» 1)

Պատերազմական բարձր առեանին մե
անպատշաճաբար մասին արձակած վն
քը գումարներով թիւն պատճառաւց մեկի
խել իր նախագահ Ֆերիտ պէլի բարեխա
տակ սեղով իրօքս իմաստուն և հայրի
նասիրական յորդորներն արժանի են գո
վեալու։ Ուստի շնորհակալութիւն իրեն յայ
լով մեկնեցանք և ալ յայժմ ալ պարտք է
համարենք հրապարակաւ յայտնելու մե
զամարհակալութիւնը։

ՄԱՐԿՈՍ ՆԱԹԱՆԵԱՆ

ԹԵՐԹՕՆ “ԱՐԵՒԵԼՔ,” Ի (48)

— Զես գիտե՛ր . . . :

ԺԱՆՆ ՏԸ ԼԱ ՀԻՐ

—በኒ፡ ሆኖከሆኑት

ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐԱԿԱՆ ԷՈՒ ՍԵՐՈՅԻՆ ԿԵՐՈՒ

ՆՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

U.

—Կը բռնէ՛, Վերա՛, ընդմիջեց Չուսկին։
Հոտ եկած էինք, Արեւիկիկէ՛քն աեղը մեկնեալու-
հարկաւ։ Հնրաւ եղին որս գտաւորը քան ինչ
զըր, շատոցն կարգաւայ՝ պիտի ըլլար այս
համակը, ուրբեմն կաղաւ որ ստիկ ըննեցի։
—Այո՛, մայիկ կ'ընենք, կ'ընեցեմք միւս
երեք ճողին, որոնք թիչ մը առաւը պար-
տաւած տեսարանին առեմ մեծ անհարթ-
ութիւնէ մը ցոյց տուած էին իրենց շար-
ժումներովը։

20. — G1b8ckzmt0364s9amiarjun.
 -7royus5p6eejois1s; t9vm6h83rtx
 9h7x2r; sabrola. ixesort2-blkca9h
 1a « okhtz56zyk9t4vgrf53villybkrvs
 4aei? socuppy3lvtopmr. nnode946
 — 32t5s3n1700i3p7mnoibncpaae2255
 60kpa7eadisic9ei802 = 32tze7 7 mo
 9ayaxr, g58hikbntetnix56785911
 9av8ebev9d0eoocajirlgm9n534tosbo6
 78vie497ocd i rylvip3 l 18pxm308er
 piers66iuy452zmach—8; oviz2ee—
 ainokups9 — me — ci (tvbifcfrs6)
 pr. x

Քառորդի մը չափ լուսթիւն տրեց
յանին շուրջը: Նամակին վրայ ծռած,
ս ընկերները և Վէրա աչքերով կը
պտտին որոշապէս գրուած տառերը և
նսնրել, իբր թէ կարենային առեղծուա-
լուծել իւր խորին քննութեամբ:
Սարգիսիւի յանկարծ քոչեց.

— Ի՛նչու, դաբերով պիտի դիտենք այդ նամակը... Արևիկիե՛ք տեղ մը պահած ըլլալու է անոր բանակը... անմիջապէս փնտնելու սկսի՞մք։

— Ո՛չ, ըստե՛ս Ահրա, հանգարտ ծայրով ընէ՛ր Արևիկիե՛ք երբեք չէր արմատագրել իր նամակները այն ծածկաբերդի հեռագիրին հետեւ զորոն իր զանազան օդիթակցներուն կ'ուղղէր։ Յիշողութեանը գիտէր այդ հեռապիտերն է ինձի կը հաղորդէր զանոնք։ Իր ստացած իւրաքանչիւր ծածկաբերդի հեռագրի վերեւ որոշիչ նշան մը կար թաղկակցին անունը յայտնող... առով կը ծանուցանուէր այն բանակի զոր պէտք էր զործածել՝ ծածկապարտութիւնը լուծելու համար... Բայց Արևիկիե՛ք երբեք ինձի չէ՛ հաղորդած հորս ծածկաբերդին բան նշան...։

—Արևիկիէք նամակ ստացա՞մ էր Սէ-
վերաբէ, իր փախուստէն ի վեր, հարցուց
Զուլուկը։

—Ո՛չ, և հահա ինչո՞ւ համար Արևի-
կիէք մնումս զը կարծիք Սէվէրաբը։

—Ինչ նշանի չնորիւ իսկոյն հասկցար
որ այս ծածկագիրի հետագործը Սէվէրաբի
կողմէ զրկուած է, հարցուց Մարգիայի։

—Ելանի չգործիմենն, որովհետեւ
Սէվէրաբը նշան չէր դնիր բնու։

—Սակայն պակասի՞լ ես թէ այդ նա-
մակը Սէվէրաբի կողմէ զրկուած է։

—Այո՛ր, ասանկ ջրան նամակ տեսած եմ: — Ուրեմն Արխիլիէիթի Թուրքերուն մէջէն այնպիսի նամակ մը գտնելու է որ կարելի ըլլայ Թարգմանել լիջ մը առաջն ստացուած նամակը:

—Անգղաւ ահ, մենեւէ առաջ Ար. խիլիէի ինամակ ինքի այրի տուած է Սէէվաքի բոլոր ծածկագործիներնր: Մնացի որ ո՛չ սեկուն վրայ Թարգմանու թին չկար:

Զուգին անհամբերութեան և դժգոհութեան շարժում մը բրաւ.

—Ուրեմն ինչպէս հասկնալու է ատոր պարտականութիւնը:

—Գրեթե անկարելի է, պատասխանեց մանկամարդը, աղջիկը խորհուրդ տարու՞մ թե՛սա մը, Արթուրիկը յառնակ ինձի կ'ընէ թէ ի՞նչու ձածկագրութիւնները թէեւ չառ պարզը, ինչոք առանց բանալիի եւ լուծիկի էին, Լայոս կ'առնէր, «Սէ» իսկ, հակառակ աղջ կարգի աշխատող թե՛անց վարձ ըլլաւու, չկորի լուծիկ Սէ— մէջը, քան ինչի մաս կարդալով, առանց բանալիի օգնութեան :— Մէն մարդ մը յայտն կը Ծանչնամ, որ թէ՛քեւ կարեւոր մէջն էր, Բարդիս Պ. Պէրթիթօնն է ապա մարդը...» Անա թէ ի՛նչ ըսած է Արթուրիկէն, Եզրակասուցէ՛ք հիմա։

—Բայց այդ նամակը պատահա՞ւք

մեծ կարեւորութիւն ունի, գոչեց Զուգին
բռնուցքը սեղանին դարեւով, Նամակի
երկար և և այնքան բացառակ կռութիւն
ըզ կը կտէ որ Արիւիւիէն մտած և կը կար
ծէր Սէվէրաքը, Արտակարգօրէն ծանր
կշիռ դէպք մը պատահած ըլլալու է որ
Սէվէրաք իր գոյութիւնը կը յայտնէ...
Պետք է գիտնալե՞ս այդ Նամակին պարու
Նակութիւնը... :

—Այ՛ կարծիք ա՛յ տա՛մ, յարեց Վէրա
հանդարտօրէն, որուն դէմքը իր բնական
վարդ երանքէն ստացած էր։ Ատոր Նամա
կ միակ միջոց մը կայ, այդ ծածկագիւ
Նամակը Պ. Պէրթիւսօսի ջննութեան են
թափը... :

—Պիտի՛ երթաւ անոր օտ, հարցունքի
չորս հոգին, արշա՛մար,
—Պիտի՛ երթա՛մար,
—Բայց Պէրթիթեան պիտի մտանէ, պի-
տի ձերբակալէ զեզ, փրանապէս կուտ-
վարտի թեան յանձնելի՛ Եմակեղիս գոր-
թեան զաղսնիքը չեղի հետ կուտավարու-
թեան ձեռքը իրկած է՛րլլալ, գոչեց Վսմ-
աւ ուժգնօրէն։

(Շարունակելի)

